

Zapomenutý hudební nástroj

Nedávno jsem při poslechu hudebních pořadů na stanici Vltava zpozorněl - zněla tam zřídka hraná hudba Antonia Vivaldiho - část jednoho z jeho šesti koncertů pro violu d'amore a smyčcový orchestr. Hlasatelka přitom uvedla, že „Houslista Jiří Šimáček zahrál jednu větu koncertu A. Vivaldiho“; to, že jde o milostnou violu (violu d'amore)¹ neuvedla. Viola d'amore je u nás dnes téměř neznámý nástroj - koncertuje na něj (pokud vím) jen členka Pražské komorní filharmonie Dagmar Mašková². Nástroj, charakteristický souznějícími strunami, se objevil v 17.století a nejpopulárnější byl ve století osmnáctém. V povědomí hudební veřejnosti se tento nástroj udržel hlavně díky svému použití v operách - zejména sólu v Meyerbeerově opeře Hugenoti.

Klasickou podobu violy d'amore vytvořil pražský houslař *Johann Udalrikus Eberle* (1699-1768)³. Eberleho violy mají 7 vrchních („hracích“) a 7 spodních (souznějících) strun; ty procházejí otvory v kobylce a k hlavě nástroje (kolíčníku) jsou vedeny pod hmatníkem. Kovové souznějící (rezonanční) struny dodávají tónu violy d'amore stříbrný lesk. Korpus těchto nástrojů má tvar „starých viol“, tj. s plochým dnem⁴. Mezi přední virtuosy a skladatele milostné violy patřil Karel Stamic (Carl Stamitz, 1745-1801). V 19.století, s nástupem romantismu, nastal útlum zájmu o tento nástroj, jehož subtilní zvuk se do velkých koncertních sálů nehodil. Oživení zájmu došlo ve 20.století, kdy skladatelé hledali nové výrazové možnosti. Věnoval se mu například Paul Hindemith, který na viole d'amore koncertoval a napsal pro ni dvě zajímavé skladby. Do violy d'amore se „zamiloval“ i Leoš Janáček; nástroj poznal patrně díky profesoru Pražské konzervatoře Rudolfovi Reissigovi, který působil také na jeho varhanické škole v Brně⁵. V několika Janáčkových operách má viola d'amore sólové pasáže (které se ovšem málokdy na tento nástroj opravdu hrají). Janáček na „violu lásky“ myslel i při kompozici *Symfoniety* a měla být původně protagonistou jeho kvartetu „Listy důvěrné“⁶.

Hru na milostnou violu se snaží nyní podporovat *Americká společnost pro violu d'amore*, která pořádá každý druhý rok mezinárodní kongres, střídavě v Evropě a Spojených státech⁷. U nás se v poválečném období věnovali damurce dva významní hudebníci - Ing.František Slavík (1911- 1999) a Jaroslav Horák (1914 - 2004).

František Slavík byl typem všestranného vzdělance, který vedle své hlavní technické profese⁸ byl i vynikajícím hudebníkem a hudebním vědcem. Vystudoval obor housle a viola d'amore na Pražské konzervatoři ve třídě Rudolfa Reissiga a věnoval se také kompozici. Měl jsem vzácnou příležitost se s ním řadu let stýkat a na jeho žádost jsem přeložil jeho německy psané „*Kompendium violy d'amore*“ do češtiny a do angličtiny⁹. Jaroslav Horák byl naproti tomu dlouholetým členem České filharmonie a profesorem Pražské konzervatoře. Hře na milostnou violu se věnoval jako komorní hráč i jako sólista. S kontrabasistou Františkem

¹ Používá se také francouzská podoba názvu: *viola d'amour*, nebo česky „damurka“.

² Nedávno spoluúčinkovala při uvedení skladby Jana Nováka *Orfeus a Euridice* pro zpěv, violu d'amore a klavír

³ Nedávno se jeden český novinář setkal s violou d'amore na hudebním festivalu v Austrálii. Byl překvapen, když mu interpret sdělil, že tento hudební nástroj vznikl v Praze.

⁴ V angličtině se rozlišuje „viola“ (nástroj houslového tvaru) a „viol“ - viola s plochým dnem

⁵ R.Reissig byl mnohostranná osobnost, mj. dirigent a komorní hráč, koncertoval také na viole d'amore a napsal pro ni několik úprav z děl svých současníků (Suk, Novák).

⁶ O rekonstrukci a provedení původní verze Janáčkovy kvartetu (s původním názvem „Listy milostné“) se pokusilo už několik hudebních vědců a interpretů (například italský violista John Calabrese s Kubínovým kvartetem)

⁷ www.violadamoresocietyofamerica.org

⁸ Byl nositelem Státní ceny Klementa Gottwalda v oboru „Termika silikátů“

⁹ Dílo je k dispozici v Českém muzeu hudby a v hudebním oddělení Státní univerzitní knihovny.

Poštou vytvořil unikátní smyčcové duo, kde se precizní akordická hra Jaroslava Horáka doplňovala se „zpívajícím kontrabasem“ Františka Pošty¹⁰. Škoda, že hra tohoto dua je zachycena jen na jedné gramofonové desce, která byla pořízena během zájezdu České filharmonie v USA.

Mezi žáky Jaroslava Horáka se milostné viole věnují (pokud vím) pouze dva - Mariana Maršálková a někdejší člen orchestru Národního divadla Jiří Šimáček. Jeho nahrávky se souborem *Arco Collegium* si mohou posluchači Českého rozhlasu občas poslechnout. Zájem o violu d'amore se přesunul nyní hlavně na Moravu, a to díky janáčkovské tradici. Většímu rozšíření tohoto nástroje, který by mohl obohatit hudební produkci, brání vysoké technické požadavky na hráče¹¹, a také poměrně slabý zvuk nástroje, který se těžko prosazuje vedle moderních houslí a viol. V zahraničí se přesto hra na violu d'amore pěstuje a rozvíjí. U nás je to horší - nadšenců, ochotných věnovat svou energii činnosti, která by je vnitřně obohatila, avšak nepřinesla bezprostřední zisk, je pramálo. *“Necht' vám tento ušlechtilý hudební nástroj poskytne spolehlivý štít proti všem nástrahám života. Člověk musí věnovat viole d'amore veliké úsilí, to se však promění v sílu ducha”* (František Slavík¹²).

V Davli, 5. listopadu 2012

Jan Matys

www.technologie-kvalita.cz/honza

---

¹⁰ Kterýsi zahraniční kritik napsal, že „Poštův smyčec je jako Tizzianův štětec“.

¹¹ Hra na sedmi strunách v rozpětí velké A (110 Hz) až d² (660Hz) klade velké nároky na techniku pravé paže; akordická hra na širokém hmatníku zase vyžaduje harmonické cítění a vysokou ohebnost prstů levé ruky.

¹² Vzkaz kolegům, milovníkům violy d'amore, *in* Kompendium vda (překlad J.M).